

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата економічних наук, доцента кафедри фінансів, банківської справи та страхування Національного університету «Чернігівська політехніка» Садчикової Ірини Володимирівни на дисертаційну роботу Волошина Дмитра Миколайовича на тему: «Формування стратегії розвитку фінансових посередників в умовах цифровізації економіки», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Цифрові технології спричиняють системну перебудову фінансового сектору, змінюючи не лише операційні процеси, а й саму логіку функціонування фінансових посередників. У цьому контексті банки, небанківські установи та фінтех-компанії стають ключовими суб'єктами трансформаційних процесів, що актуалізує потребу в оновленні стратегічних орієнтирів їхнього розвитку та переосмисленні традиційних моделей управління. Водночас цифрова трансформація супроводжується зростанням рівня нестабільності та невизначеності: кіберзагрози стають дедалі складнішими, операційні збої – масштабнішими, а традиційні бізнес-моделі втрачають свою ефективність. Це актуалізує потребу у формуванні нових стратегічних орієнтирів, які враховували б як можливості, що відкриваються, так і системні ризики цифрової економіки.

Окреслені виклики набувають критичної гостроти для нашої країни, оскільки повномасштабна військова агресія суттєво ускладнила функціонування фінансової системи, водночас підтвердивши життєву необхідність цифрових фінансових інструментів, які в екстремальних умовах забезпечили безперебійність платежів, доступність фінансових послуг та відносну стійкість усієї фінансової інфраструктури. У цих умовах особливої актуальності набувають завдання повоєнної відбудови, а також євроінтеграційні процеси, зокрема інтеграція до єдиного цифрового простору

ЄС, що вимагає імплементації стандартів відкритого банкінгу (PSD2), регуляторних рамок кіберстійкості (DORA) та гармонізації систем цифрової ідентифікації (eIDAS 2.0). Зазначене зумовлює об'єктивну необхідність формування нових стратегічних підходів до розвитку фінансових посередників, а отже, підтверджує беззаперечну актуальність дисертаційної роботи Волошина Д.М., яка містить системне вирішення цього наукового завдання.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в межах планів науково-дослідних робіт Національного університету «Чернігівська політехніка» за такими темами: «Розвиток фінансової системи в умовах турбулентності та становлення цифрової економіки» (номер державної реєстрації 0125U000298), де автором обґрунтовано концептуальні засади цифрової трансформації фінансових посередників; «Стратегічні детермінанти розвитку ринку фінансових послуг в умовах цифровізації національної економіки» (номер державної реєстрації 0123U104317), у межах якої здобувачем розроблено методичний підхід до оцінювання цифрової зрілості фінансових установ; «Розробка механізму фінансування інноваційного відновлення стратегічно важливих секторів економіки у післявоєнний період» (номер державної реєстрації 0123U104318), де дисертантом визначено імперативи кіберстійкості та операційної надійності фінансових посередників.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій. Аналіз змісту дисертаційної роботи та опублікованих наукових праць здобувача засвідчує, що сформульовані теоретико-методичні положення, висновки та практичні рекомендації є достовірними й належним чином обґрунтованими. Структура дослідження вирізняється логічною послідовністю, а автор продемонстрував системний підхід до визначення проблематики та пошуку шляхів її вирішення. Реалізація поставленої мети та виконання дослідницьких завдань забезпечувалися застосуванням комплексу загальнонаукових і спеціальних

методів. У тому числі, метод контент-аналізу та систематизації – для узагальнення наукових підходів до визначення сутності фінансових посередників, цифрової зрілості, кіберзагроз; системний підхід – для дослідження інноваційної інфраструктури цифрового фінансового ринку як цілісного утворення; методи абстрагування та узагальнення – для характеристики особливостей функціонування фінансових посередників в умовах фінансової нестабільності та воєнних викликів; статистичні методи аналізу, зокрема порівняльний аналіз та індексний метод – для оцінювання сучасного стану ринку цифрових фінансових послуг в Україні; методи економетричного моделювання – для обґрунтування впливу макроекономічних чинників на діяльність фінансових установ; методи аналізу та синтезу – при конкретизації перешкод розвитку ринку фінансових послуг та обґрунтуванні заходів їх подолання; графоаналітичний і табличний методи – для наочного представлення результатів.

Обґрунтованість наукових пропозицій автора, висновків та представлених рекомендацій підтверджується їх апробацією на міжнародних науково-практичних конференціях, науковими публікаціями, а також впровадженням в освітній процес та у діяльність фінансових установ.

Структура та зміст дисертаційної роботи. Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 290 сторінок, з них основний текст – 240 сторінок. Робота містить 37 таблиць та 29 рисунків. Перелік використаних джерел налічує 236 джерел.

У першому розділі досліджено еволюцію ролі та функцій фінансових посередників у цифровій економіці. Доведено, що сучасний фінансовий посередник поступово перетворюється з традиційного інституту акумуляції та перерозподілу ресурсів на цифрову платформу, координатора екосистеми та постачальника даних-центричних сервісів. Запропоновано авторську класифікацію фінансових посередників за критеріями ступеня цифровізації

технологічної основи, функціонального призначення та рівня регуляторної інтеграції (Табл. 1.1, с. 29). Виокремлено шість взаємодоповнюючих механізмів впливу фінансових посередників на розвиток цифрових фінансових сервісів (Табл. 1.2, с. 33-34). Особливої уваги заслуговує дослідження трансформації функцій фінансових посередників, яке автор проводить на основі системного підходу (Табл. 1.5, с. 44-45).

У другому розділі автор фокусує основну увагу на розробці методологічного інструментарію оцінювання цифрової зрілості фінансових посередників. Проведений аналіз міжнародних підходів (Табл. 2.3, с. 125-126) засвідчив відсутність універсальної методики, адаптованої до умов функціонування фінансових посередників у країнах з ринками, що розвиваються, особливо в умовах воєнних викликів. На основі гібридного підходу запропоновано авторську модель оцінювання цифрової зрілості (Digital Capability Maturity Index, DCMI) (Рис. 2.2, с. 128), яка інтегрує шість ключових вимірів: технологічну інфраструктуру, процесну зрілість, клієнтську цифрову взаємодію, інноваційну спроможність, кіберстійкість та регуляторно-інституційну відповідність (Табл. 2.4, с. 132-133). Розроблено методику розрахунку інтегрального показника, що включає процедури нормування, визначення вагових коефіцієнтів та агрегування (с. 134-136). Здійснено пілотне оцінювання цифрової зрілості двох системно важливих банків України – АТ КБ «ПриватБанк» та АТ «Ощадбанк» (Табл. 2.11-2.13, с. 178-182).

У третьому розділі запропоновано практичні механізми формування та реалізації стратегії розвитку фінансових посередників в Україні в умовах повоєнної відбудови. Розроблено дорожню карту імплементації європейського регламенту DORA на період 2026-2030 років (Табл. 3.1, с. 196), визначено ключові розриви між чинним регулюванням НБУ та вимогами DORA (Табл. 3.2, с. 197). Запропоновано організаційно-економічний механізм інтеграції фінансових посередників до інноваційної інфраструктури цифрового фінансового ринку (Рис. 3.3, с. 209). Розроблено

типову структуру стратегії кіберстійкості фінансового посередника (Табл. 3.5, с. 231-232) та шестикроковий циклічний алгоритм її впровадження (Рис. 3.8, с. 236).

Дисертація Волошина Д.М. написана українською мовою з дотриманням наукового стилю. Зміст дисертації характеризується цілісністю, завершеністю, логічною послідовністю і конкретністю викладеного матеріалу. Всі поставлені задачі вирішено, а мету досягнуто.

Наукова новизна одержаних результатів. Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та опублікованими науковими працями дозволяє погодитися з положеннями, які виносяться на захист щодо наукової новизни. Найбільш вагомими науковими здобутками, що визначають внесок автора у розвиток фінансової науки, є наступні:

- *вперше* запропоновано модель оцінювання цифрової зрілості фінансових посередників (Digital Capability Maturity Index, DCMI), яка інтегрує шість ключових вимірів: технологічну інфраструктуру, процесну зрілість, клієнтську цифрову взаємодію, інноваційну спроможність, кіберстійкість та регуляторно-інституційну відповідність. На відміну від існуючих підходів, розроблена модель враховує галузеву специфіку фінансових посередників та умови функціонування в періоди макроекономічної нестабільності, що є критичним для України (с. 127-136);

- *удосконалено* класифікацію фінансових посередників, яку розширено за рахунок таких критеріїв, як ступінь цифровізації, технологічна основа (API, AI, блокчейн), функціональне призначення та рівень регуляторної інтеграції. Така деталізація дозволяє не лише ідентифікувати окремі групи установ у межах єдиної цифрової екосистеми, а й оцінювати їхню здатність до взаємодії (Табл. 1.1);

- *удосконалено* систематизацію механізмів впливу фінансових посередників на розвиток цифрових фінансових сервісів, що реалізовано через виділення шести взаємодоповнюючих механізмів: інституційного,

технологічного, платформного, регуляторно-інноваційного, освітньо-комунікаційного та інвестиційно-фінансового (Табл. 1.2);

– *удосконалено* наукові положення щодо трансформації функцій фінансових посередників в умовах цифровізації, зокрема функцій управління ризиками, формування довіри, інфраструктурної, інноваційної, фінансової інклюзії та стратегічного розвитку (Табл. 1.5);

– *набули подальшого розвитку* теоретичні положення щодо архітектури стратегічного управління розвитком фінансових посередників під впливом цифрових технологій, які доповнено імперативами платформізації, екосистемності, алгоритмічної довіри та кіберстійкості (Рис. 1.5);

– *набули подальшого розвитку* науково-практичні рекомендації щодо імплементації міжнародного досвіду цифрової трансформації (адаптація регламенту DORA, стандартів відкритого банкінгу PSD2, рамки eIDAS 2.0) в умовах повоєнного відновлення України (Табл. 3.1-3.2).

Практичне значення результатів дослідження. Основні теоретичні висновки і науково-практичні рекомендації впроваджено в освітній процес Національного університету «Чернігівська політехніка» МОН України, зокрема, при розробці та викладанні навчальних дисциплін «Банківські операції», «Страховий менеджмент», «Банкострахування» (довідка №202/08-838 від 12.05.2026 р.). Практичні рекомендації використані в діяльності Публічного АТ «Райффайзен Банк» – пропозиції щодо запровадження інформаційних кампаній для клієнтів щодо безпечного користування цифровими кредитними продуктами; методики оцінювання цифрової зрілості фінансових посередників (довідка №5 від 01.05.2026), та страхової компанії «ПЗУ Україна» при вдосконаленні підходів до цифровізації страхових послуг та управління операційною стійкістю (довідка № 152 від 13.05.2026 р.).

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях. За результатами дослідження опубліковано 11 наукових праць, серед яких: 1 стаття в іноземному науковому виданні, що

індексується в наукометричній базі Scopus; 4 статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз; 6 робіт апробаційного характеру (тези доповідей). Загальний обсяг публікацій становить 9,8 друк. арк., з яких особисто автору належить 4,45 друк. арк.

Наукові публікації здобувача за темою дисертації повністю відповідають вимогам п. 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 19 травня 2023 р. № 502), зокрема щодо кількості публікацій, їх змістової відповідності матеріалам дисертації та належної апробації отриманих результатів.

Дотримання норм академічної доброчесності. Перевірка поданих матеріалів не виявила ознак порушення академічної доброчесності. Автор дотримувався встановлених норм та принципів доброчесності, а також вимог законодавства про авторське право. У тексті дисертації коректно оформлено посилання на використані джерела, що відображені у відповідному списку, а внесок здобувача у працях, опублікованих у співавторстві, чітко визначено.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Позитивно оцінюючи результати дослідження, констатуємо наявність окремих теоретичних та практичних положень, які мають недостатнє обґрунтування або можуть слугувати підґрунтям для наукової дискусії:

1. У підрозділі 1.2 (с. 48-52) автор досліджує вплив цифрових технологій на архітектуру стратегічного управління, однак недостатньо уваги приділено аналізу організаційних бар'єрів на шляху цифрової трансформації – зокрема, опору з боку персоналу, необхідності зміни корпоративної культури, а також проблемі «цифрового розриву» між різними поколіннями працівників. На нашу думку, врахування цих аспектів дозволило б сформувати більш реалістичні стратегічні рекомендації для фінансових посередників.

2. Автор слушно акцентує увагу поняттях «кіберстійкість» та «операційна стійкість» у підрозділі 1.3 (с. 101-106), однак дискусійним залишається питання їхнього співвідношення. У роботі ці поняття використовуються як взаємопов'язані, проте не завжди чітко розмежовуються. Доцільно було б визначити, чи є кіберстійкість складовою операційної стійкості, чи вони перебувають у відносинах взаємодоповнення. Чітке розмежування цих категорій дозволило б уникнути термінологічної плутанини при формуванні стратегій для різних типів фінансових посередників.

3. У підрозділі 2.3 (с. 175-189) під час пілотного апробування моделі DСMІ автор робить висновок про суттєву диференціацію між двома досліджуваними банками (DСMІ = 2,76 для ПриватБанку та 2,12 для Ощадбанку). Однак у роботі не наведено статистичної перевірки значущості цієї різниці, що ускладнює об'єктивну оцінку того, чи є ця диференціація статистично достовірною, чи вона зумовлена випадковими факторами.

4. У третьому розділі (підрозділ 3.2, с. 208-229) автор пропонує організаційно-економічний механізм інтеграції фінансових посередників до інноваційної інфраструктури цифрового фінансового ринку. При цьому поза увагою залишається питання відповідальності учасників екосистеми за порушення стандартів безпеки, якості сервісів або умов партнерства. На наше переконання, механізм мав би передбачати чіткі санкції за недотримання встановлених вимог, що підвищило б його практичну дієвість.

5. У підрозділі 3.3 (табл. 3.7, с. 238-239) автор пропонує систему показників ефективності впровадження цифрових рішень, однак більшість показників зорієнтовані на короткострокову оцінку ефекту (ROI проєкту, зниження операційних витрат, приріст доходів). Вважаємо, що доцільно було б доповнити цю систему стратегічними KPI, які відображають довгострокові ефекти цифровізації – зокрема, зростання частки ринку, підвищення лояльності клієнтів, зниження рівня «технологічного боргу».

6. Автор досліджує вплив цифровізації на діяльність фінансових посередників, однак поза увагою залишаються соціальні наслідки цього процесу – зокрема, питання цифрової нерівності, доступності послуг для вразливих груп населення (люди похилого віку, особи з низьким рівнем цифрової грамотності, мешканці віддалених територій), а також потенційне скорочення робочих місць у традиційних фінансових установах. Врахування цих аспектів дозволило б сформуванню більш збалансованої стратегії розвитку, орієнтованої не лише на технологічну ефективність, а й на соціальну відповідальність.

Проте, вказані зауваження та дискусійні положення не знижують загальної теоретичної та практичної значущості, обґрунтованості та достовірності основних положень дисертації та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи Волошина Д.М.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Волошина Дмитра Миколайовича на тему «Формування стратегії розвитку фінансових посередників в умовах цифровізації економіки» є завершеним, самостійним дослідженням, виконаним на актуальну тему, містить положення наукової новизни та має теоретичне і практичне значення.

Найбільш цінними результатами дослідження вважаємо:

- розроблену модель оцінювання цифрової зрілості фінансових посередників DСMI, яка може бути використана як інструмент моніторингу цифрової трансформації на рівні сектору;

- запропонований організаційно-економічний механізм інтеграції фінансових посередників до інноваційної інфраструктури цифрового фінансового ринку;

- розроблену типову структуру стратегії кіберстійкості та алгоритм її впровадження, що створює методологічну основу для фінансових посередників різного рівня зрілості.

Дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». За змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам наказу МОН України

№ 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами від 19 травня 2023 р. № 502).

Зазначене дозволяє зробити висновок, що Волошин Дмитро Миколайович, автор дисертаційної роботи на тему «Формування стратегії розвитку фінансових посередників в умовах цифровізації економіки», заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Рецензент:

кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи
та страхування
Національного університету
«Чернігівська політехніка»

Ірина САДЧИКОВА